

ВІДГУК
офіційного опонента Багірова Сергія Рамізовича
на дисертацію Ольховенка Олега Ігоровича
«Кримінально-правова характеристика злочину відмова свідка від
давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання
покладених на них обов'язків (ст. 385 КК України)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-
виконавче право

I. Актуальність теми дослідження. Тривалий час в теорії кримінального права не приділяли належної уваги злочинам проти правосуддя, хоча проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за ці злочини існували у судовій практиці. Проте останніми роками ця ситуація у науці кримінального права зазнала змін і позитивних зрушень. Провідні науково-дослідні заклади України стали приділяти увагу вивченню злочинів проти правосуддя, включати відповідну тематику до планів наукової активності. Наприклад, серед основних напрямів наукової діяльності відділу проблем кримінального права, криминології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького передбачено дослідження кримінально-правових та кримінально-процесуальних аспектів здійснення правосуддя¹.

У зв'язку з активізацією наукових пошуків в цьому напрямі протягом останніх дев'яти років спостерігається поява таких дисертаційних праць, як: «Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності» (М. В. Сийплові, 2009 рік); «Примушування давати показання: кримінально-правові та криминологічні аспекти» (В. В. Кончаковська, 2010 рік); «Кримінально-правова характеристика

¹ *Примітка.* Основні напрями наукової діяльності відділу проблем кримінального права, криминології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. URL: http://idpnan.org.ua/osnovni_naprjami_naukovoi_dijalnosti_viddilul_problem_kriminalnogo_prava_kriminologii_ta_sudoustroy_za_ostanni_roki.html (дата звернення: 27.06.2018)

примушування давати показання» (О. О. Вакулик, 2011 рік); «Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, які вчиняються службовими особами органів дізнання та досудового слідства» (А. В. Воронцов, 2011 рік); «Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання» (М. В. Шепітько, 2011 рік.); «Кримінально-правова охорона порядку одержання доказів у кримінальному провадженні» (М. І. Мельніченко, 2016 рік); «Кримінально-правова оцінка порушень, допущених у ході експертної діяльності» (В.В. Рубцов, 2016 рік); «Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них» (Н. Ю. Алексєєва, 2017 рік); «Кримінальна відповідальність за фальсифікацію доказів» (В. М. Нікітенко, 2018 рік). Крім цього, колективом авторів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків) підготовлено навчальний посібник з тематики злочинів проти правосуддя².

Отже, з одного боку, немає підстав вважати, що сучасні українські дослідники оминають вивчення проблем кримінально-правового регулювання сфери правосуддя. З іншого ж необхідно зауважити: в наведених працях проблематика аналізу ознак відмови свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385 КК України) вивчалася лише фрагментарно. Варто підкреслити, що вітчизняна наука має потребу в окремому науковому дослідженні, яке було б спеціально присвячене вивченню законодавчих положень та правозастосовної практики щодо діянь, передбачених ст. 385 КК України. Тому дослідницька праця, яку ми розглядаємо сьогодні, спрямована на заповнення прогалини у науковому вивченні відмови свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків.

Враховуючи все вищевикладене, зазначу, що порушені дисертантом питання кримінально-правового аналізу передбачених законом ознак відмови свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача від виконання

² Злочини проти правосуддя: навч. посібник / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. 160 с.

покладених на них обов'язків є своєчасними і такими, що потребують окремої уваги науковців, парламентарів, практичних працівників правозастосовних органів.

II. Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Проведене О. І. Ольховенком дослідження та одержані у результаті висновки, сформульовані пропозиції та рекомендації сприймаються достатньо достовірними й у цілому обґрунтованими. Підставою для такого твердження постає належне використання дисертантом методів наукового дослідження.

Описане у вступі співвідношення об'єкта і предмета дослідження не викликає принципових зауважень. Визначення предмета дослідження сприймається як певний «кут зору», під яким вивчаються явища, що утворюють об'єкт дослідження. Таким чином, констатую наявність кореляційного зв'язку предмета з об'єктом дослідження³.

Зібраний дисертантом фактичний матеріал гармонійно розміщений. *Структура дисертації* є достатньо продуманою та обґрунтованою з огляду на предмет дослідження; кожен розділ та його підрозділи логічно взаємопов'язані, повною мірою відповідають логіко-методологічній вимозі про співвідношення частини та цілого. Схема побудови дослідження може бути названа структурно-логічною.

Автор, зокрема, приділив достатню увагу дослідженню історії розвитку кримінальної відповідальності свідка за відмову від давання показань або відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків та сучасний стан проблеми (с. 30 – 44); сформулював поняття злочину, передбаченого ст. 385 КК України та дослідив фактори соціальної зумовленості кримінально-правової заборони таких діянь (с. 45 – 69). Окрему і доволі значну частину дослідження (близько 90 сторінок, тобто майже половину нормативного обсягу дисертації) становить докладний кримінально-правовий аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, пов'язаних із

³ *Примітка.* Водночас існують певні зауваження до текстуального викладення змісту об'єкта дослідження, про що буде зазначено у критичній частині відгуку.

відмовою свідка від давання показань або відмовою експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків, здійснений у другому розділі дисертації (с. 72 – 156). Такий підхід до структури дисертації повною мірою відповідає загальним методологічним рекомендаціям оформлення наукових праць в аспекті обсягу центральної частини дослідження.

Позитивним моментом дослідження є наявність пропозицій з удосконалення тексту чинного КК України щодо норм про відмову свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків. Результат відповідних міркувань автора відображено у запропонованих змінах до ст. 385 КК України (с. 178 – 179, с. 183).

Дисертантом у цілому прийнятно визначені методи, мета і завдання⁴ дослідження. Методологічною основою праці є сукупність методів філософського, загальнонаукового та конкретно-наукового рівнів дослідження.

Зміст положень дисертації та одержані висновки є такими, що загалом відповідають засадам доктрини кримінального права. Водночас вони містять разом з елементами наукової новизни і деякі спірні моменти, на чому акцентовано увагу у критичній частині цього відгуку. На підставі вимог методології наукових досліджень, використання теоретичних методів, а також інтерпретація емпіричного матеріалу визначені дисертантом з огляду на мету й завдання дослідження.

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на аналізі вітчизняних і деяких зарубіжних джерел, літератури з питань кримінального та кримінального процесуального права, криміналістики, порівняльного права, енциклопедично-довідкової літератури. Опрацьовані наукові та інші джерела у кількості 299 найменувань дозволили автору дисертації сформулювати обґрунтовані висновки.

Дисертант коректно ставиться до раніше сформульованих у теорії кримінального права думок, висновків і рекомендацій. У ситуаціях, коли погляди автора є такими, що не збігаються з раніше висловленими думками

⁴ *Примітка.* За одним виключенням, про яке йтиметься у критичній частині відгуку.

інших науковців, він зважено і послідовно наводить аргументи на користь власної позиції, не вдаючись до категоричних заперечень раніше висловлених міркувань. У цьому вбачається досягнення дисертантом належного рівня наукової комунікації, вміння брати участь у наукових дискусіях, а також відсутність нахилу до інтелектуальної агресії.

Одержані наукові результати, висновки та пропозиції у цілому не викликають сумніву. Достовірність та обґрунтованість результатів детермінована: 1) достатнім обсягом та прийнятністю використаних автором наукових джерел; 2) належною науково-теоретичною та репрезентативною емпіричною базами дослідження; 3) прийнятною методологією аналізу джерел та відповідних баз дослідження.

Отже, є підстави для висновку: використовуючи зазначені у дисертації загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ, автору вдалося сформулювати результати дослідження – наукові положення, висновки і рекомендації, вироблені у дисертації – та здійснити комплекс дій, спрямованих на підтвердження достовірності цих результатів.

III. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Науковий твір Олега Ігоровича Ольховенка можна визнати одним з перших в Україні комплексних досліджень, в якому здійснено розробку теоретичних та практичних засад кримінальної відповідальності за відмову свідка від давання показань, відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків.

До положень дисертації, які мають елементи новизни (хоча за змістом, на думку опонента, не всі є безспірними), належать, зокрема, такі результати дослідження:

– формулювання власного поняття злочину, передбаченого ст. 385 КК України;

– опис змісту основних чинників соціально-правової обумовленості заборони відмови свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків;

– аналіз об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 385 КК України з виокремленням конститутивних ознак;

– удосконалення формулювання родового об'єкта злочинів проти правосуддя та основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 385 КК;

– проектування нових кримінально-правових норм щодо відповідальності свідка за відмову давати показання, експерта чи перекладача – за відмову виконувати покладені на них обов'язки.

Рецензована наукова праця містить низку інших важливих положень, висновків і рекомендацій, що стосуються відповідальності за відмову свідка від давання показань, відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків. Ці положення можуть сприяти удосконаленню теорії кримінального права в аспекті вивчення злочинів проти правосуддя. У концентрованому вигляді вони містяться у висновках та додатках. Отже, є підстави для твердження про можливу теоретичну зацікавленість наукової громадськості в отриманих результатах, а також для засвідчення, що вони переважно є або новими, або спрямованими на поліпшення уже висловлених наукових висновків і пропозицій щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної діяльності.

IV. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях, а також апробація наукового дослідження.

Основні положення дисертаційної праці, її теоретичні й практичні висновки, пропозиції й рекомендації викладені в п'ятнадцятих наукових публікаціях, одинадцять з яких були опубліковані в науковому фаховому виданні з юридичних наук⁵. Автореферат відповідає змісту дисертації й відображає основні її положення. Дисертація й автореферат оформлені відповідно до вимог, встановлених чинними нормативними актами України.

Результати наукового дослідження О. І. Ольховенка були доведені до відома наукової громадськості не тільки в опублікованих автором наукових

⁵ Примітка. Щоправда, географія цих публікацій є вузькою, оскільки всі вони містяться лише в одному фаховому виданні.

статтях, а й у доповідях і повідомленнях на чотирьох науково-практичних конференціях, тези яких опубліковані. Результати проведеного дослідження втілені в освітній процес, що підтверджується відповідним актом впровадження.

V. Значення отриманих автором дисертації результатів для юридичної науки, правотворчої й правозастосовної практики. Викладені у дисертації О. І. Ольховенка положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у таких сферах. По-перше, у науковій діяльності – для поглиблення теоретичних знань про злочини проти правосуддя, подальшого вивчення проблем кримінальної відповідальності за відмову свідка від давання показань або відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків, удосконалення кримінально-правових аспектів протидії цим суспільно небезпечним діянням. По-друге, у правотворчій сфері – під час законопроектної діяльності, формулювання і внесення змін до КК, КПК України, інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність судових та правоохоронних органів тощо. По-третє, у правозастосовній діяльності – під час кваліфікації злочинів, що вчиняються у сфері правосуддя. Насамкінець, результати дослідження уже використовуються в освітньому процесі під час викладання курсу кримінального права (див. (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальному процесі ВНЗ «Національна академія управління» від 26 листопада 2017 р.).

Все вищевикладене підтверджує значущість одержаних дисертантом наукових результатів для юридичної науки, правотворчої сфери й правозастосовної діяльності.

VI. Дискусійні положення праці. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, звернемо увагу на деякі суперечності, спірні положення, які, треба визнати, властиві будь-якому дослідженню і створюють живильний ґрунт для наукової дискусії. Бажано, щоб вони були додатково аргументовані або уточнені дисертантом, а якщо це є неможливим – то враховані у подальших наукових пошуках претендента на науковий ступінь.

1. У першому положенні новизни йдеться про те, що автор з'ясував витoki кримінальної відповідальності за злочин, який є предметом його дослідження.

Дисертант описує еволюцію норм про відмову свідка від давання показань у різних законодавчих актах, але при цьому оминає своєю увагою відому українську правову пам'ятку «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). Якщо там не містилося відповідних норм, то можна було хоча б згадати про це так, як це було зроблено дисертантом стосовно КК УСРР 1922 р., в якому були відсутні положення про кримінальну відповідальність за відмову свідка давати показання. Проте наведене не належить до основної проблеми цього положення новизни.

Відомо, що за місцем отриманих знань серед інших наукових даних можна виділити три рівні новизни: а) перетворення відомих даних, докорінна їх зміна; б) розширення, доповнення відомих даних; в) уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем⁶. У зв'язку із цим виникає запитання: чи можна вважати науково новим результатом простий опис того, в яких саме законодавчих актах і яким чином було врегульовано відповідальність за відмову свідка від давання показань або відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків? До якого з вищеназваних різновидів наукової новизни дисертант відносить свій результат і чому?

2. Поставлені вище запитання можуть стосуватися й деяких інших пунктів новизни дослідження. Так, автор стверджує про вдосконалення положення про те, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 385 КК, характеризується виною у формі прямого умислу. На його думку, про це свідчить те, що цей злочин належить до так званих діянь з формальним складом. Інтелектуальна ознака умислу в цьому злочині характеризується усвідомленням винною особою суспільної небезпечності своїх дій, часу вчинення злочину. Вольовий момент умислу в цьому злочині характеризується бажанням вчинити дії, передбачені в диспозиції цієї статті (с. 27 дисертації; с. 5 автореферату). Після ознайомлення з цими загальновідомими положеннями

⁶ Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. 3-тє видання, виправлене і доповнене / Автор-упорядник Л. А. Пономаренко, д-р техн. наук, професор. Київ: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», Видавництво «Толока», 2005. – С. 21.

виникає запитання: у чому саме здобувач вбачає здійснене ним вдосконалення відповідних положень про суб'єктивну сторону злочину, що досліджується?

3. У другому положенні новизни дисертант пропонує визначення злочину, передбаченого ст. 385 КК України: «це умисні, заборонені КК України дії суб'єкта, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують умови з належного давання показань свідком, виконання експертом чи перекладачем покладених на них обов'язків під час суду, проведення досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, які полягають у відмові свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у зазначений в законі час» (с. 25 дисертації; с. 4 автореферату).

Нагадаю, що результати наукової діяльності підлягають обов'язковому втіленню у практичну діяльність, у чому й виявляється нерозривний зв'язок теорії з практикою. Для юридичної науки, зокрема, кримінально-правової, це означає, що наукові результати у вигляді сформульованих понять, визначень тощо неодмінно застосовуватимуться або у законодавстві як складова кримінально-правових норм, або у теорії для розкриття тих чи інших законодавчих чи правозастосовних положень. У зв'язку із цим до дисертанта виникають такі запитання: 1) де саме передбачається застосування наведеного визначення злочину?; 2) чи існує необхідність застосовувати у визначенні термінологічний зворот «заборонені КК України дії суб'єкта», якщо це і так впливає з ознаки протиправності, яка згідно з ч. 1 ст. 11 КК України є властивою для будь-якого злочину? 3) чому визначення, запропоноване автором дисертації, не враховує такі місця вчинення цього злочину, передбачені ч. 1 ст. 385 КК України, як Вища рада правосуддя та Конституційний Суд України?

4. Здобувач стверджує про доведення ним факту, що «об'єктивна сторона злочину, описаного ст. 385 КК характеризується двома ознаками: 1) діями (відмовою свідка від давання показань; відмовою експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків); 2) часом

вчинення злочину (під час судового розгляду, провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України)» (с. 26 дисертації; с. 4 автореферату).

Ці положення дисертації є надзвичайно дискусійними. Піддамо аналізу спочатку перше з них.

Передусім виникає запитання про те, чи є обґрунтованим вважати відмову свідка від давання показань, відмову експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків, дією у кримінально-правовому розумінні? Для обґрунтування позиції опонента необхідно звернутись до усталених положень теорії кримінального права.

Дією вважають активну, свідому суспільно небезпечну протиправну поведінку суб'єкта; залежно від характеру впливу на об'єкт злочину дії поділяють на фізичні (або енергетичні) та інформаційні⁷. На підставі термінологічного аналізу слова «відмова» автор дисертації доходить висновку: відмова давати показання – це дія (відповідь) про небажання давання показань (с. 102 дисертації). Таким чином, дисертант сприймає відмову як дію інформаційного характеру. При цьому поза увагою здобувача лишається інша позиція щодо розуміння змісту суспільно небезпечного діяння у злочині, передбаченому ст. 385 КК України. Відповідно до теорії кримінального права, «злочинна бездіяльність характеризується тим, що вона є пасивною формою поведінки людини. Однак ця характеристика стосується не будь-якої поведінки особи в момент вчинення злочину, а тих конкретних дій, які ця особа повинна була і могла вчинити в цих конкретних умовах. Звідси випливає, що обов'язковою умовою кримінальної відповідальності особи за бездіяльність є наявність у неї обов'язку вчинити певні дії і наявність у цих конкретних умовах реальної можливості їх вчинити»⁸. Обов'язок свідка давати правдиві показання

⁷ Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 158–159.

⁸ Там само. С. 160.

встановлено п. 2 ч. 2 ст. 66 КПК України; обов'язок перекладача здійснювати повний і правильний переклад передбачено п. 3 ч. 3 ст. 68 КПК України; обов'язок експерта особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його, передбачено п. 1 ч. 5 ст. 69 КПК України. Крім цього, інші пункти ч. 5 ст. 69 КПК України встановлюють й низку додаткових обов'язків експерта (прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту (п.2 ч. 5 ст. 69 КПК України); забезпечити збереження об'єкта експертизи (п. 3. ч. 5 ст. 69 КПК України) тощо). Як вбачається з наведеного, законом встановлено конкретні обов'язки для свідка, експерта та перекладача. Відмова від їх виконання за наявності реальної можливості вчинити передбачені законом дії й утворює пасивну форму поведінки суб'єкта цього злочину. Натомість дисертант стверджує, що сутність припису ч. 1 ст. 385 КК України «...відмова свідка від давання показань...» полягає у тому, що йдеться про ознаку об'єктивної сторони злочину, дію – рухи тіла, які відбуваються за таких обставин, коли особа, яка є свідком, повинна поводити себе пасивно – давати правдиві показання під час досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою Комісією Верховної Ради України чи дізнання (ч. 2 ст. 66 КПК України, ч. 1 ст. 385 КК України), а не відмовлятися від давання показань, тобто не діяти всупереч приписам ч. 1 ст. 385 КК (с. 171 дисертації). Чи можна вважати давання показань свідком пасивною поведінкою, якщо це – певний обов'язок дати свідчення, тобто вчинити дію вербального характеру у вигляді повідомлення про певні обставини?

Отже, положення, які містяться у дисертації, не переконали опонента у тому, що відмова – це дія, а не злочинна бездіяльність. Вважаю, що для посилення своєї позиції дисертанту потрібні більш вагомі аргументи.

5. Як зазначалося вище, одним з положень, що захищається дисертантом, є таке: об'єктивна сторона злочину, описаного ст. 385 КК характеризується ознакою час вчинення злочину (під час судового розгляду, провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування

тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України) (с. 26 дисертації; с. 4 автореферату). Цей висновок здобувача теж належить до дискусійних.

Для формулювання контраргументів спочатку слід навести зміст ч. 1 ст. 385 КК України:

«Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді, Вищій раді правосуддя, Конституційному Суді України або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України –

караються штрафом від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців».

На думку опонента, диспозиція цієї кримінально-правової норми чітко поділяється на дві складові: 1) «відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді, Вищій раді правосуддя, Конституційному Суді України (виділено мною. – С. Б.); 2) відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України (виділено мною. – С. Б.).

Під час тлумачення скористаємося методом, який використовувався у працях К.Л. Акоева⁹, З. А. Загиней¹⁰, І. І. Присяжнюка¹¹, а згодом набув розвитку у дисертації Т. В. Родіонової «Місце вчинення злочину за кримінальним правом України»: «Для розмежування предмета злочину та місця його вчинення корисним є застосування методу лінгвістичного тлумачення ... Сутність методу полягає у формулюванні відповідних питань до ознаки, зміст якої підлягає тлумаченню. Якщо особливості лінгвістичного викладення певної

⁹ Акоев К. Л. Место совершения преступления и его уголовно-правовое значение / Научная редакция и предисловие А. В. Наумова. Ставрополь: Сервисшкола, 2000. С. 28.

¹⁰ Загиней З. Кримінально-правова герменевтика: монографія. Київ: Видавничий дім АртЕк, 2015. С. 121, 252 тощо.

¹¹ Присяжнюк І. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла або іншого володіння особи в Україні: моногр. / за наук. ред. З. А. Тростюк. Київ: Національна академія прокуратури України; Кіровоград: МПП «Антураж А», 2011. С. 87 – 88.

ознаки складу злочину потребують постановки запитання (*де?*) – йдеться про місце вчинення злочину; (*коли?*) – про час вчинення злочину; (*що?*) або (*чого?*) – тлумачимо це як предмет злочину»¹².

Як вбачається з наведеного, спочатку законодавець вказує на місце вчинення злочину, використовуючи слово, яке відповідає на запитання (*де?*) – у суді, а потім на час вчинення злочину – (*коли?*) під час провадження ... (далі за текстом). Отже, твердження дисертанта про час вчинення злочину як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони відмови свідка від давання показань або відмови експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків, не враховує того, що спочатку у диспозиції ч. 1 ст. 385 КК України передбачається вказівка на місце вчинення злочину. За таких обставин надання переваги одній з ознак об'єктивної сторони складу злочину та повне ігнорування іншої, яка безпосередньо впливає зі змісту норми, потребує додаткового обґрунтування.

6. Дисертант визначає основний безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 385 КК, як суспільні відносини, що забезпечують умови з належного давання показань свідком, виконання експертом чи перекладачем покладених на них обов'язків під час судового провадження або під час провадження досудового розслідування, виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України (с. 27 дисертації; с. 5 автореферату). У цьому визначенні здобувачем не враховано весь спектр суспільних відносин, що охороняються цієї кримінально-правовою нормою, а саме: пропущено групу суспільних відносин, що забезпечують умови з належного давання показань свідком, виконання експертом чи перекладачем покладених на них обов'язків у Вищій раді правосуддя та Конституційному Суді України.

7. Дисертант вважає за необхідне розширити перелік суб'єктів злочину, передбаченого ст. 385 КК України, за рахунок включення до них потерпілого, спеціаліста та понятого. Пропонується надати чинній нормі такий вид:

¹² Родіонова Т. В. Місце вчинення злочину за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. С. 9.

«Відмова свідка або потерпілого від давання показань або відмова експерта, спеціаліста, перекладача або понятого без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків під час судового провадження або під час проведення досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, якщо їм була роз'яснена відповідальність за таку відмову» (с. 177 дисертації). Ця пропозиція здобувача потребує додаткового обґрунтування та усунення суперечності, яка стосується права потерпілого відмовитися давати пояснення або показання, передбаченого п. 7 ч. 1 ст. 56 «Права потерпілого» КПК України. Посилання на зарубіжний досвід, на думку опонента, є недостатньо обґрунтованим аргументом для звуження прав потерпілого і відповідної криміналізації відмови потерпілого давати показання. Як і криміналізація будь-якого іншого діяння, вона має спиратися на встановлені теорією кримінального права передумови та підстави криміналізації суспільно небезпечних діянь. Натомість у дисертації не аналізуються передумови та підстави такої криміналізації. Крім цього, пропозиція дисертанта щодо змін до кримінального законодавства подається без урахування системних зв'язків із галуззю кримінального процесуального права.

8. Серед завдань дослідження дисертант передбачає таке: «провести відмежування злочину, передбаченого ст. 385 КК від суміжних злочинів» (с. 23 дисертації). У формулюванні цього завдання не враховано науковий підхід, висловлений у докторській дисертації Л. П. Брич і в цілому підтриманий вітчизняною науковою спільнотою. Йдеться про те, що Л. П. Брич обґрунтувала у своїх працях: поняття «*відмежування*» необхідно застосовувати під час відокремлення злочинів від *інших правопорушень*, тоді як поняття «*розмежування*» стосується такої операції, як відокремлення *злочинів*, подібних за певними ознаками¹³.

9. Остання група побажань і зауважень охоплює спірні питання методологічного, термінологічного, мовного та стилістичного характеру, а

¹³ Брич Л. П. Теоретичні засади розмежування складів злочинів: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2014. С. 4 – 5 тощо.

також деякі дрібні «огріхи», ймовірно, викликані недостатньою концентрацією уваги автора дисертації під час роботи над текстом праці.

У роботі часто зустрічаються мовні неточності, русизми¹⁴, певна мовностилістична кострубатість, які є властивими для праць початківців.

Мабуть, найбільша кількість мовних помилок утворена порушенням логічності письмового мовлення. Науковцями у сфері філології встановлено, що логічним є мовлення, яке забезпечує смислові зв'язки між словами й реченнями в тексті¹⁵. Логічність мовлення проявляється у трьох сферах: 1) точність у вживанні слів і словосполучень; 2) правильна побудова речень і 3) смислова завершеність тексту¹⁶.

Одним з прикладів неправильної побудови речення (неправильного порядку слів) є визначення дисертантом об'єкта дослідження. Під останнім пропонується розуміти «суспільні відносини з належного давання свідками показань або експертом чи перекладачем виконання покладених на них обов'язків» (с. 23 дисертації; с. 2 автореферату). Логічне розгортання цього речення дає підстави для висновку, що давання показань свідком, експертом чи перекладачем утворює самостійний смисловий блок, тоді як фраза «виконання покладених на них обов'язків» постає відірваною у смисловому розумінні від попереднього тексту.

Така сама логічна помилка міститься й у реченні, де визначається мета дослідження. Автор дисертації пише: «Метою дослідження є отримання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідних кримінально-правових норм (ст. 385 КК) та забезпечення підвищення ефективності регулятивної сутності кримінального права у сфері належного забезпечення одержання достовірних доказів, виконання експертом чи

¹⁴ *Примітка.* Так, дисертант зловживає дієприкметниками з суфіксом *-юч*, які є калькою з російської – «існуючий». Наприклад, «автори існуючих праць» (с. 21 дисертації); «автором досліджені існуючі погляди» (с. 5 дисертації). Тут міститься й істотна логічна суперечність, а саме: чи бувають автори праць, яких не існує? чи можна дослідити погляди, які не існують?

¹⁵ *Заболотний В. В., Заболотний О. В.* Культура мовлення працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування: довідник-порадник на щодень. Київ: Літера ЛТД, 2013. С. 29–30.

¹⁶ Там само.

перекладачем покладених на них обов'язків на основі комплексної і системної кримінально-правової характеристики злочину (виділено мною. – С. Б.) відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків» (с. 22 дисертації; с. 2 автореферату). Таке формулювання мети дослідження означає, що експерт або перекладач виконують покладені на них обов'язки на основі комплексної і системної кримінально-правової характеристики злочину.

У дисертації міститься низка неточностей у прізвищах та ініціалах науковців. Наприклад, на с. 30 дисертації автор посилається на видатного російського криміналіста *Миколу Степановича Таганцева*, але його прізвище написано з помилкою («М. С. Тиганцева»); на с. 122 дослідження, в одному й тому самому абзаці відомий криміналіст *Арон Наумович Трайнін* пишеться то як А. М. Трайнін, то А. Н. Трайнін, хоча із сучасним розвитком технологій необов'язково їхати до бібліотеки, щоб дізнатись ім'я та по-батькові відомих науковців.

Проте висловлені зауваження стосуються переважно дискусійних питань дослідження або окремих недостатньо чітко викладених положень і тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці. Науковий твір О. І. Ольховенка у цілому має змістовний характер; положення дисертації вирізняються новизною як у постановці деяких проблем, так і в підходах до їх розв'язання.

VII. Висновки. Можна резюмувати, що дисертаційна праця містить отримані автором нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності систематизують знання про кримінальну відповідальність за відмову свідка від давання показань або відмову експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків, уточнюють кримінально-правовий аналіз ознак складу цього злочину, розмежування його із суміжними злочинами, що дозволило сформулювати на цій основі пропозиції щодо вдосконалення відповідних норм закону та підвищення ефективності застосування кримінального законодавства. Таким чином, мету дослідження досягнуто,

оскільки розв'язане конкретне наукове завдання, що має істотне значення для кримінально-правової науки.

Отже, на підставі вивчення рукопису, наукових статей та автореферату вважаю, що дисертація Олега Ігоровича Ольховенка на тему «Кримінально-правова характеристика злочину відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385 КК України)», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, є завершеною науковою працею, яка за змістом та обсягом дослідження, отриманими результатами в сукупності розв'язує конкретне наукове завдання, що має істотне значення для кримінально-правової науки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а здобувач на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук з відповідної спеціальності.

Офіційний опонент
доцент кафедри кримінального та
кримінального процесуального права
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

27 червня 2018 р.

С. Р. Багіров

